

Vapauden temppeli isänmaanystävien unelmana

Vaasan kolme kansallista muistomerkkiä

Suomen itsenäistymisen ja vapaussodan 100-vuotisjuhlallisuuDET lähestyvät.

Vaasa on yksi vapaussodan historian keskeisiä paikkoja. Vaasassa on kolme kansallista muistomerkkiä, jotka liittyvät itsenäisyytemme alkuhetkiin ja tuovat siten esille Vaasan merkitystä tuon kriittisen ajanjakson tapahtumissa.

Tärkein muistomerkeistä on Yrjö Liipolan toteuttama Suomen Vapaudenpatsas, joka paljastettiin suurin juhlallisuuksin Vaasan torilla 9.7.1938. Lauri Leppäsen Jääkäripatsas paljastettiin jääkärien kotiinpaluun 40-vuotismuistopäivänä 25.2.1958.

Hovioikeuden puistossa sijaitsevan patsaan kuvaama jääkäri katsoo kohti merenlahtea, jonka jäältä Suomeen palaavat jääkärit rantautuivat Vaasaan.

■ TEKSTI: ILKKA VIRTANEN

Kalervo Kallion suunnittelema Suomen ilmailun muistomerkki (Merikotka-patsas) paljastettiin 12.10.1969. Patsas sijaitsee samaisen merenlahden äärellä lähellä paikkaa, johon ruotsalaisen kreivi **Eric von Rosenin** Suomen tasavallan armeijalle lahjoittama lentokone Thulin Typ D laskeutui 6.3.1918. Lentokoneesta tuli Suomen armeijan ensimmäinen palvelukäytössä ollut lentokone, tunnukseksi F1, ja maaliskuun 6. päivästä tuli Ilmavoimien vuosipäivä.

Vapaussodan katsotaan useimmiten alkaneen Tammisunnuntaina 1918 Vaasassa. Suojeluskunnat nimettiin Suomen armeijan joukoiksi ja **Mannerheim** maamme sotajoukkojen ylipäälliköksi. Päämaja perustettiin Vaasaan. Näin ollen ne joukot, jotka ylipäällikön käskystä hyökkäsivät Tammisunnuntain jälkeisenä yönä venäläisiä vastaan, olivat osa maamme laillista armeijaa. Seuraavana päivänä, 28. tammikuuta, venäläiset sotilaat antautuivat Vaasassa. Vaasan vapauttamisen jälkeen päämaja siirrettiin Ylihärmän kautta Seinäjoelle.

Seinäjoella luotiin jo perusta suunnitelmalle pystyttää Vapaussodan muistomerkki Vaasaan. Jäseniksi muistomerkkikomiteaan Mannerheim nimitti taiteilija **Akseli Gallen-Kallelan**, päämajoitustemestari **Hannes Ignatiuksen** ja taidemesenaattina tunnetun teollisuusmies **Gösta Serlachiuksen**. Kesällä 1918 toimikuntaa täydennettiin tärkeillä vaasalaisilla lii-

kiemiehillä ja kaupungin virkamiehillä. Toimikunnan ensimmäinen ehdotus oli Vapauden temppeli -rakennus. Hanke edistyi kuitenkin verkkaisesti, siihen liittyi sekä erimielisyyksiä päämäärästä että rahoitusongelmia. Temppeliasetuksesta luovuttiin 20-luvun loppupuolella ja päädyttiin näyttävään patsaaseen.

Patsasprojekti rahoitettiin pääosin kansalaiskeräyksellä ja yrityslahjoituksilla. Patsaan suunnittelukilpailu käynnistettiin vuonna 1935. Yrjö Liipola voitti kilpailun ja monumentti oli valmis paljastettavaksi heinäkuussa vuonna 1938 eli kaksikymmentä vuotta Vapaussodan päättymisen ja muistomerkkihankkeen aloittamisen jälkeen.

Vapauden temppeli

Vapauden temppeliin liittyy mielenkiintoinen ja vähemmän tunnettu sivujuonne. Pohjanmaan museon kokoelmissa on taidemaalari **Albert Gebhardin** luonnosmainen lyijykynäpiirros ”Vapauden temppeli, Vaasa” vuodelta 1922 (esitetty mm. **Marianne Koskimies-Envallin** ym. teoksessa *The Karl Hedman Art Collection and Select Choices from Other Collections in the Ostrobothnian Museum, Vaasa 2009, s. 337*). Piirroksen ajankohta sattuu yksin muistomerkkitoimikunnan alkuperäisehdotuksen kanssa. Piirroksessa on signeeraus Alb. Gd. sekä teksti: Sandviken 4.6.1922 vid ½ öl kl. ½ 7 Tillsammans med Kocken, Harry S., H.J. Boström och Tusse Hed-

man. Piirroksen on kirjattu motto ”Deutschland, Deutschland über alles”. Kansainvälisyys tulee esiin muutoinkin, temppelin muotokielessä on esimerkiksi vahvoja yhteyksiä Washingtonin Valkoiseen Taloon.

Piirros on ilmeisesti syntynyt heraseurueen viettäessä iltaa Hietalahden Villa -ravintolassa (Mannerheimin 55-vuotissyntymäpäivä, lieneekö sattuma?). Ehkä tärkein henkilö seurueessa oli **Karl** (piirroksen tekstissä Tusse) **Hedman**, vaasalainen lääkäri, Pohjanmaan museon johtaja ja taiteen kerääjä. Hedmanista tuli merkittävä mesenaatti, kun hän ennen kuolemaansa säätiöitti oman ja vaimonsa omaisuuden (ml. taidekokoelman) ja lahjoitti säätiön Vaasan kaupungin hallintaan. **Henrik Boström** oli asianajaja, historia- ja sukututkija sekä tietokirjailija, jonka mukanaolo selittyi mm. sillä, että hän oli toiminut senaatin esittelijänä senaatin pitäessä istuntojaan Vaasassa Vapaussodan aikana keväällä 1918. **Harry Schauman** oli monitoiminen teollisuus- ja liikemies. Hänen nimeään kantava varakas säätiö on nykyään erittäin merkittävä ruotsinkielisen kulttuurin tukija Pohjanmaalla. **Emil Kock** oli myös liikemies, mm. kahvikauppias.

Tiedossa ei ole, että piirros olisi johtanut vakavaan esitykseen temppelin rakentamiseksi. Se lienee toiminut lähinnä Hietalahden Villan herraseurueen viihteellisenä unelmana (vrt. piirroksen kirjatut kellonai-ka ja olutilanne). Tavoitteellisuutta hankkeeseen kuitenkin myös sisäl-

tyi. Erityisesti Hedman oli innokas, jopa intohimoinen Vapauden temppelein kannattaja. Hän sai osittaisen mahdollisuuden toteuttaa unelmasa, kun Pohjanmaan museoon valmistui lisärakennus 1930. Hedman suunnitteli museon uuden ja vanhan osan liittymäkohtaan Vapaussodan muistohallin.

Hallissa on korkeiden mahankipylväiden päässä 10 Hedmanin valitseman Vapaussodan sankarin pronssiin valetut muotokuvat. Muotokuvien joukossa ovat itseoikeutetusti C.G. Mannerheim ja **P.E. Svinhufvud**. Lisäksi mukana ovat mm. Hannes Ignatius ja Etelä-Pohjanmaan Suojeluskuntapiirin päällikkö **Matti Laurila**. Vapaussodassa Tampereella kaatunut

vaasalainen jääkäriluutnantti ja pataljoonan komentaja **Oskar Peltokangas**, joka Tammisunnuntaina osallistui Vaasan vapauttamiseen, on niin ikään rivissä mukana. Muistohallin ikkunaa koristaa **Henry Ericssonin** lasimaalaus ”Isänmaa” ja sen lattiaa peittää Mannerheimin Aasian-matkaltaan tuoma suurikokoinen itämainen matto. Pronssinen kattokruunu on peräisin Vanhan Vaasan palossa tuhoutuneesta Pyhän Marian kirkosta. Palon aikana kruunu oli kuitenkin Venäjällä, venäläiset sotilaat olivat sen Ison vihan aikana ryöstäneet. Takaisin se saatiin Vapaussodan aikoihin. Hallin sisääntuloseinällä on kaksi Pro Patria taulua, joihin on kirjattu 65 jääkäriä nimet JP 27:stä otsikolla

”Vieraalla maalla kaatuneet Suomen vapauden puolesta”.

Vaasa ei siis saanut alun perin tavoitellun kaltaista Vapaussodan muistomerkkiä, Vapauden temppeleä. Kaupunkiin pystytettiin kuitenkin paraatipaikalle keskelle toria upea Suomen Vapaudenpatsas, Vaasan ehdottomasti arvokkain ja tunnetuin historiallinen muistomerkki. Lisäksi Pohjanmaan museossa on temppelein aatetaustaa heijastava ylväs Vapaussodan muistohalli. Kun näihin yhdistetään jääkäriliikkeeseen liittyvät Vaasan tapahtumat muistomerkkeineen, on kuva Vaasan merkityksestä itenäisyytemme varmistamiselle alkuvuodesta 1918 valmis. ■

